

оптимальной структуры денежной массы (снижение доли наличных денег и рост M2). Данные факторы способствуют выполнению основного критерия оптимальности эмиссии денег – соответствия денежной массы потребностям экономики.

Литература:

1. Лаврушин, О.И. Кредит и экономический рост. /О.И.Лаврушин// Банковское дело. - 2010. - № 1. - С.24-27
2. Наливайский, В.Ю. Анализ российского механизма денежного предложения. / В.Ю. Наливайский, И.С. Иванченко И.С. // Денежное обращение. -2004. - №20 (158). - С.11-13
3. Гроші та кредит: Підручник. – 4-те вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, І.М. Лазепко та ін.; За заг.ред. М.І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2006. – 744 с.

ГЛАВА 4.2. ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКОСТІ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ М. СУМ

Винниченко Н.В.

к.е.н, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

Необхідною передумовою соціально-економічного розвитку будь-якого регіону є ефективність використання його фінансових ресурсів, найвагомішою складовою серед яких залишаються бюджетні. Рівень відкритості інформації про їх використання та можливості громадськості контролювати процес їх розподілу свідчить про розвиненість та демократичність суспільства як окремого регіону, так і країни в цілому. За останні роки рівень усвідомлення громадянами необхідності своєї участі в процесі управління розвитком регіону та розподілом його ключових активів постійно зростає, а тому виникає необхідність впорядкування взаємодії між такими учасниками місцевого управління, як влада, підприємництво та громадськість, та забезпечення однакового їх доступу до інформації з метою підвищення участі останніх у визначенні пріоритетних напрямів бюджетного фінансування. Участь громадськості у процесі вибору програм, що потребують фінансування, та забезпеченні ефективності і прозорості використання бюджетних ресурсів, на жаль, супроводжується в наш час певними труднощами.

Проблеми участі громадськості в бюджетному процесі досліджуються в роботах таких вітчизняних науковців як: Л. Абрамов, Т. Азарова, М. Кульчицький, С. Цюцюра, Д. Базілевич, Е. Валентайн, І. Вінокуров, М. Гаращенко, Н. Жугай, В. Крижанівський, Л. Нечипоренко, Е. Рахімкулов, М. Руденко, О. Сулова, Т. Фулей., С. Чередніченко та іноземних таких, як; Дж.М. Б'юкенен, Г. Пизіна, М. Замятина, В. Безкровная та інші. Дискусійність зазначених питань свідчить про необхідність розробки комплексних підходів до формування механізму участі громадськості у бюджетному процесі на всіх рівнях та моніторингу існуючих суспільних проблем.

В Україні протягом досить тривалого періоду в основі формування бюджетів усіх рівнів використовувався програмно-цільовий підхід, очікування від його використання сьогодні набагато вищі, а ніж фактично-отримані результати. В основі зниження результативності реалізації програмно-цільового методу залишається достатньо високий рівень корумпованості влади та низький рівень усвідомлення кожною людиною своїх можливостей щодо впливу на законодавчі та фінансові процеси в країні, а також відсутність чітких механізмів співпраці з владою.

В наш час одним із напрямів підвищення рівня соціально-економічного розвитку залишається підвищення рівня співпраці та координації зусиль між підприємництвом, владою та суспільством, яке в свою чергу створює громадські інститути для офіційного просування своїх інтересів. В більшості країн Західної Європи співпраця з громадськістю є невід'ємною передумовою досягнення ефективності управління на місцевому рівні.

Так зокрема досвід участі громадськості в процесах соціально-економічного розвитку Німеччини свідчить про чітку ієрархію системи громадського впливу, яка починається з

участі громадськості у повсякденному вирішенні справ кожного об'єднання і закінчується впливом на законодавчі ініціативи як на місцевому рівні, так і на рівні впливу на законодавство в країні.

В США рядові громадяни переймаються питаннями розподілу бюджетних коштів на рівні окремої території більше ніж бюджетними видатками країни. В цій країні, як і у нас, створені громадські ради, проте їх дієвість і вплив на рішення місцевих органів влади набагато вищий, оскільки там досить чітко визначені межі впливу громадян на бюджетний процес штату.

Досить високий рівень співробітництва громадських організацій і влади у Японії, де спостерігається чіткі механізми такої взаємодії. Японський варіант співпраці громадськості і влади представлений, громадськими радами, комітетами, асоціаціями, а на найнижчому рівні такої співпраці - «пунктами контакту», які співпрацюють безпосередньо з громадянами і надають різного роду консультації і допомоги, а також приймають їх побажання.

Заслуговує на увагу і досвід прозорості бюджетних витрат та надання громадськості всієї необхідної інформації про них у Великобританії, яка розробила проект «Покажіть нас в найкращий спосіб у змаганні». Цей проект було реалізовано з метою надання громаді інформації про всі бюджетні видатки, так щоб кожен громадянин міг отримати інформацію про будь-яку частину видатків місцевих бюджетів.

Значний розвиток участі громадськості в багатьох країнах зумовив появу навіть окремої науки управління громадською думкою - public relations, особливий внесок в її розвиток здійснили так науковці, як: С. Блек, А. Ледбеттера Лі, Е. Бернейза, П. Харлоу та інші науковці Франції, Німеччини та Великобританії. Розвиток науки про зв'язки з громадськістю тільки підтверджують важливість і необхідність дослідження питань пов'язаних з взаємодією владних структур і суспільства, консолідації зусиль громадян та їх впливу на законотворчість та фінансові процеси на місцях. Крім того одним із базових положень угоди між Україною і Європейським Союзом залишається підвищення рівня такої співпраці.

За останній рік робота з громадськістю суттєво активізувалася: створюються нові організації, які не просто функціонують на папері, а дійсно орієнтовані на результат, з'явилися нові можливості для підвищення рівня усвідомлення громадськими лідерами їх ролі та впливу на процеси міста та країні в цілому. Аналіз даних по реєстрації громадських організацій м. Суми свідчить, що за останні 5 років кількість неприбуткових громадських організацій збільшилася більше ніж на 200 учасників, які функціонують за різними напрямками:

- підвищенню розвитку різних видів спорту
- розвитку садівництва та тваринництва в регіоні;
- вирішенню політичних конфліктів та захист законних інтересів різних категорій громадян;
- розвитку підприємництва та збільшення обсягів залучення інвестицій;
- розвитку науки і освіти в регіоні;
- захисту інтересів різних верств та груп населення тощо.

Не зважаючи на значну кількість громадських об'єднань в м. Суми, однією з проблем їх функціонування залишається значний рівень пасивності більшості з них. Так, зокрема, активність громадських організацій можна, на нашу думку, підтвердити такими даними:

- участь громадських організацій у процесі підвищення прозорості використання бюджетних ресурсів;
- активність у загально-міських заходах;
- моніторинг існуючих потреб громади та визначення прозорих критеріїв ранжування таких проблем за гостротою;
- забезпечення поінформованості суспільства про загальний перелік існуючих проблем та вирішення найгостріших із них;

- відгуки громадян, вдячних громадським об'єднанням та наявність відкритих способів взаємодії громадських організацій з громадянами;
- інші показники, що свідчать про активність чи пасивність громадських організацій.

Аналіз активності Сумських громадських організацій свідчить про наявність суттєвого активу таких організацій, які дійсно є реальними учасниками суспільних процесів і, в той же час, має місце існування значної кількості формальних учасників, які залишаються на папері. Активність громадськості м. Сум потрібно суттєво збільшувати та підвищувати рівень її свідомості та взаємодії з владою. З метою поглиблення такої взаємодії в м. Суми створено дорадчі громадські органи – Громадські ради, а з метою залучення громадськості до підготовки рішень Сумської міської ради створено громадські комісії до основних повноважень яких відносяться:

- право дорадчого голосу при прийнятті рішень;
- ініціювання актуальних питань до розгляду та прийняття участі у формуванні проектів рішень міської ради з питань, які входять до компетенції відповідної експертної комісії;
- вивчення особливостей діяльності підконтрольним та підвідомчим міській раді органів, а також їх посадових осіб;
- вивчення проектів рішень Сумської міської ради; впровадження громадського контролю за прийнятими міською радою рішеннями.

З метою участі громадськості м. Суми у різних сферах місцевого управління, створюється наступні види громадських експертних комісій:

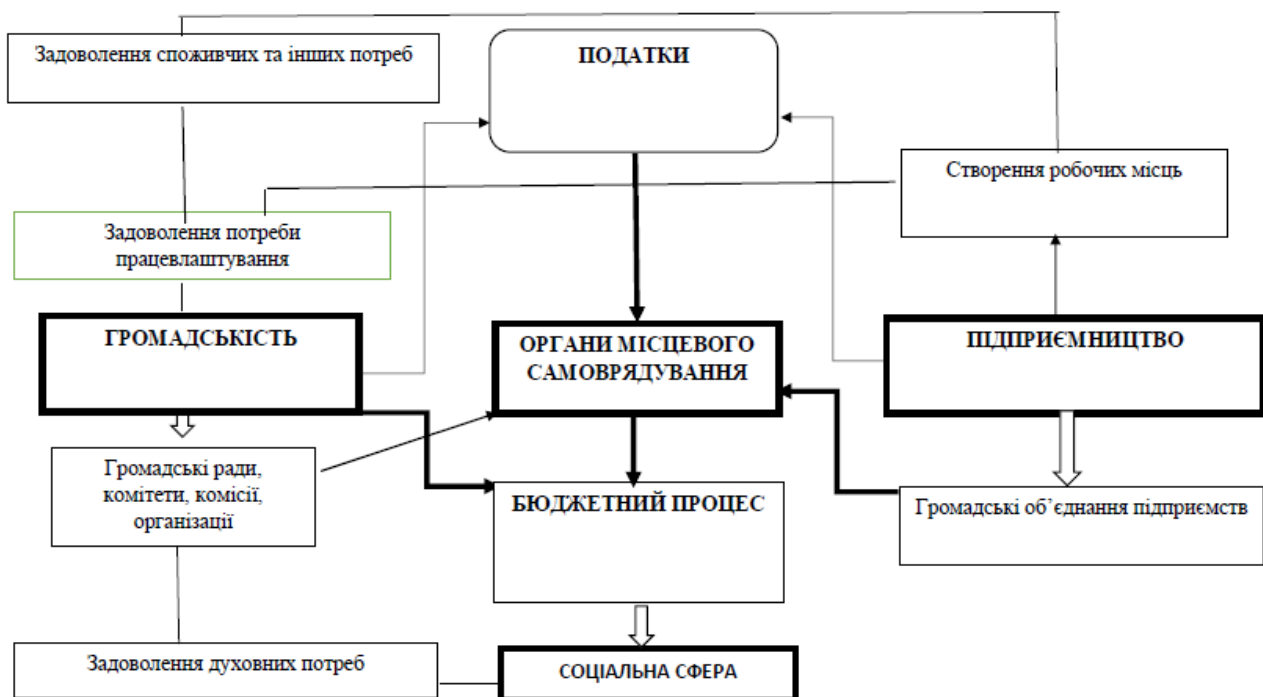
- з питань законності взаємодії з правоохоронними органами, місцевого самоврядування, депутатської етики, регламенту та регуляторної політики;
- з питань житлово-комунального господарства, благоустрою, надзвичайних ситуацій та екології;
- з питань архітектури, будівництва, регулювання земельних відносин;
- з питань охорони здоров'я, праці та соціального захисту населення;
- з питань освіти, культури, спорту, сім'ї та молоді;
- з питань контролю за використанням об'єктів комунальної власності та приватизацією;
- з питань планування соціально-економічного розвитку, бюджету, фінансів, обліку, цін та інвестиційної політики;
- з питань транспорту, зв'язку, промисловості, енергозбереження, підприємництва, торгівлі та побутових послуг [1].

Створення експертних комісій передбачає вибір з числа поданих заяв 5-10 осіб, які представлятимуть окрему комісію з визначених вище переліком питань, відповідно до рішення Сумської міської ради. Не зважаючи на достатньо відкритий процес подачі заяв, залишається не достатньо зрозумілим для громадськості процес вибору критеріїв, за якими здійснюватиметься відбір представників громади до цих експертних комісій. На зборах передбачено голосування по кандидатурам, які будуть представляти громадські експертні комісії. При цьому основною проблемою залишається не тільки низький рівень поінформованості громадян щодо формування таких комісій, а потреба конкретизації критеріїв за якими провадитиметься такий відбір. За умов подальшого зростання зацікавленості громадян в усіх сферах господарювання і суспільного розвитку, в тому числі і бюджетному процесі, виникає потреба визначення чітких критеріїв, яким мають відповідати представники громадських організацій для того, щоб представляти інтереси суспільства в громадських експертних комісіях. Серед таких критеріїв, на нашу думку, можуть бути:

- відповідний рівень освіти чи фахове спрямування члена відповідної експертної комісії;
- участь у проектах тісно пов'язаних з напрямом діяльності експертної комісії та сприяння розвитку окремих питань, за якими планується подальша діяльність;

- поінформованість у питаннях за якими здійснюватиметься діяльність експертної комісії;
- наявність пропозицій щодо формування системності розвитку окремих питань та пропозицій щодо удосконалення роботи експертної комісії тощо.

Крім того досвід інших країн свідчить про необхідність формування законодавчих механізмів розвитку інших видів громадських ініціатив на місцях, які б дозволили також приймати участь і у повсякденному вирішенні найбільш проблемних питань розвитку міста та розподілу його ресурсів. А тому сьогодні виникає потреба розширенні сфери участі громадськості та побудові ефективного механізму взаємодії таких ключових ланок як влада, підприємництво і громадськість. Серед основних завдань побудови такого механізму співпраці між владою, громадськістю і підприємництвом є забезпечення стабільного соціально-економічного зростання. Кожен регіон в Україні сьогодні має власні особливості такої взаємодії. Зокрема механізм взаємодії з громадськістю у м. Суми умовно можна представити у вигляді рис. 1.

Рис.1. Механізм взаємодії основних учасників бюджетного процесу в м. Суми
[авторська розробка]

Існуючий механізм взаємодії влади, підприємництва і громадськості в питаннях впливу на розподіл бюджетних ресурсів сьогодні потребує суттєвих організаційних, методичних та інших змін. В роботі [2] визначено складові механізму взаємодії всіх ключових учасників бюджетного процесу та можливості громадськості впливати на бюджетне законодавство. Головним завданням побудови механізму такої взаємодії, на нашу думку, є забезпечення ефективної співпраці між всіма учасниками, з метою забезпечення потреб громади та підвищення прозорості і ефективності використання бюджетних ресурсів. Досягнення цієї мети можливе шляхом забезпечення наступних умов:

- створення громадського активу шляхом активізації участі громади в питаннях розвитку міста та задоволення потреб населення (результативність дій учасників громадськості сприятиме залученню нових);
- забезпечення сталої і результативної співпраці між громадським активом та владою (при цьому остання має бути максимально відкритою у готовою до такої співпраці);
- забезпечення функціонування системи моніторингу громадськістю діяльності всіх ланок влади та процесу прийняття рішень органами місцевого самоврядування, окремих

посадових осіб, що займають посади пов'язані з прийняттям рішень в ключових сферах господарювання тощо;

- розробка антикорупційного пакету пропозицій, та його впровадження в життя міста шляхом формування громадських юридичних практик та співпраці з правоохоронними органами;

- розробка та впровадження системи моніторингу існуючих проблем громади шляхом вільного подання їх до громадського активу кожним громадянином;

- створення бази даних для вирішення нагальних проблем і питань, що потребують першочергового вирішення (шляхом отримання від громади заявок з відповідними кошторисами на отримання фінансування, їх перевірка представниками громадського активу та формування пропозицій для включення найбільш гострих проблем до списку тих які будуть подаватися органам влади для отримання фінансування з бюджету);

- складання пропозицій щодо удосконалення інвестиційних процесів міста та можливості вирішення стратегічних питань шляхом об'єднання різних видів ресурсів

- формування порядку вирішення спірних питань в умовах координації зусиль громадськості і влади;

- напрацювання пакету альтернативних пропозицій з метою уникнення непорозумінь з владними структурами;

- підвищення рівня співпраці громадськості та засобів масової інформації з метою поширення інформації між громадою та проведення дослідження питань корупції у місті;

- підвищення ефективності бюджетного планування шляхом безпосередньої участі представників активу у формуванні стратегічних і оперативних бюджетних планів;

- моніторинг змін внесених радою до місцевого бюджету та доцільності їх внесення;

- підвищення якості інформаційної компанії та просвіти серед громади тощо.

Забезпечення всіх цих умов можливе при відкритості влади і її бажанні співпрацювати з громадськістю, та при бажанні громадськості приймати активну участь у бюджетному процесі. Крім того одним із ключових учасників бюджетного процесу міста мають виступати ЗМІ, які в свою чергу активно поширюватимуть інформацію серед громадськості. Висвітлення інформації у ЗМІ дозволить підвищити інтерес громадськості до процесу формування і виконання бюджету та сприятиме удосконаленню системи інформаційно-аналітичного забезпечення громадськості, в цілому.

В свою чергу, підвищення зацікавленості підприємницьких структур можливе також через громадські інститути, які їх представляють у бюджетному процесі. Це дозволить не тільки врахувати інтереси підприємництва, а і забезпечити його бажання приймати участь в інвестиційних процесах міста.

Досвід громадської активності з часом забезпечить формування так званої «громадської культури», яка свідчитиме про зростання активності громадськості і бажання брати участь у всіх сферах життя міста.

Таким чином, на сьогодні питання необхідності участі громадськості в бюджетному процесі має набути нових завдань, вирішення яких потребує удосконалення організаційних, методичних, правових, етичних та інших складових механізму взаємодії всіх учасників бюджетного процесу. При цьому основним завданням залишається підвищення рівня усвідомлення самою громадськістю її значення і впливу на всі сфери життя міста.

Література:

1. Про затвердження Положення про громадські експертні комісії Сумської міської ради VI скликання // Рішення Сумської міської ради VI скликання від 05.11.2014 р. № 3679-МР <https://drive.google.com/viewerng/viewer?url=http%3A%2F%2Fwww.meria.sumy.ua%2Fengine%2Fdownload.php%3Fid%3D19311&embedded=true>
2. Законотворчість: Участь громадськості у законотворчому процесі. Основні аспекти законодавчого процесу / Базілевич Д.С., Валентайн Е., Вінокуров І.М., Гаращенко М.В., Жугай Н.С., Крижанівський

ГЛАВА 4.3. ESTIMATION OF THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL UNIT'S SOCIAL DEVELOPMENT LEVEL

Matvieieva Y.T.

Candidate of Economic Sciences, assistant,

Myroshnychenko I. O.

Candidate of Economic Sciences, senior lecturer,

Sumy State University

Strategic goal of the economic changes in Ukraine is formation of the socially oriented economics of the administrative-territorial units, which is impossible without complex analytical research of the conditions and results of the economic and social processes balance provision. Social development should correspond to the state of the economics state, promote crisis overcoming, provide grounded level of minimum social guarantees and standards of life, keep positive natural population growth, increase the level of education and qualification, promote cultural development, etc.

Generalization of the theoretical and methodological elaborations on the estimation of the administrative-territorial unit's social development level is an evidence of clear methodological basis absence. An analysis of social development management of the administrative-territorial unit requires further substantial investigation, which is caused first of all by the dynamics of social changes during society transformation.

Social development of the administrative-territorial unit is considered here as collection of the evolutionary processes of the regional potential use (endogenous and exogenous for region) with the aim of recreation and improvement of human capital, and creation of the possibility for region's population to satisfy the whole complex of their physiological and social needs of the objective and subjective nature today and in future.

The main tasks of social development are:

- creation of favourable conditions for employees' welfare improving at the expense of personal labour contribution, entrepreneurship, and business activity;
- development and implementation of the organization's salary progressive model, which is based on the objective value of the working force at the expense of labour remuneration part increase at the fund of labour remuneration at the expense of material expenses part reduction in the products cost price structure;
- provision of the progressive changes in the ratio between tariff and over-tariff parts of the labour remuneration. It will promote labour productivity increase and provide optimal, grounded inter-branch, inter-qualification, and inter-positional differentiation of the salary;
- collection of the necessary financial resources for provision of appropriate help in view of unemployment for working places saving in case of denationalization and privatization, stimulation of small-scale enterprises development, introduction of public works system, professional retraining of persons, who lost their work, for fulfilment of the protection programme for the poor, with many children and incomplete families, nonworking pensioners, disabled persons with monthly indexing of money payments to the mentioned population categories according to the actual rates of inflation;
- expenses compensation for housing payments taking into account material stratification of the population caused by liberalization of the rent and communal bills;
- provision of the fair system of pension contributions taking into account labour contribution of each individual person;
- introduction of moral and fiscal stimuli for creation and widening of the activity field of the territorial funds of population social support, charitable organizations development;
- protection of the intellectual potential of the society, its efficient use and multiplication, promotion of steady increasing role, prestige, and labour remuneration of engineering technical